

Оценка региональных особенностей деятельности сельскохозяйственных предприятий Львовской области позволяет отметить, что они прежде всего связаны с различиями природного характера и совокупности внутренних и внешних факторов деятельности.

Ключевые слова: предпринимательство, сельское хозяйство, региональные особенности, предпринимательская деятельность, производство сельскохозяйственной продукции.

Soltys O.G. Determinants of Entrepreneurship Development in Agriculture

The development of entrepreneurship in agriculture is found to have larger role in regions with a high percentage of the rural population, as well as where people live only or mostly at the expense of agricultural labour. The main features of the Carpathian region are determined. To evaluate the position of farms in the region SWOT-analysis, which found strengths and weaknesses of the farm is used. Assessment of regional peculiarities of agricultural enterprises activity in L'viv region allows them to wait often associated with natural differences in the nature and aggregate internal and external factors activity.

Key words: entrepreneurship, agriculture, regional characteristics, entrepreneurship, agricultural production.

УДК 338.45:621

Доц. М.Р. Тимошук, канд. екон. наук –

Львівський інститут банківської справи УБС НБУ, м. Київ

ІНДИКАТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ОСНОВА ЗБАЛАНСОВАНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Проаналізовано тенденції соціально-економічного розвитку України, подано означення збалансованого розвитку. Визначено, що засобом подолання посткризових тенденцій і відновлення економічного зростання України є системний підхід, який передбачає впровадження механізму адресної підтримки пріоритетних напрямів розвитку економіки з метою забезпечення її комплексної модернізації. Розкрито зміст поняття "індикативне планування", його роль і значення. На підставі проведених досліджень запропоновано загальну систему індикаторів та можливі індикатори збалансованого розвитку регіону. Рекомендовано запровадження індикативного планування збалансованого соціально-економічного розвитку держави, регіонів та реального сектору економіки зокрема.

Ключові слова: збалансований розвиток, індикативне планування, моделі індикативного планування, система індикаторів, важелі регулювання.

Постановка проблеми. Розвиток світової економіки супроводжується виникненням нових причинно-наслідкових зв'язків, які формують умови і визначають особливості функціонування суб'єктів господарювання у складному і змінюваному конкурентному середовищі, що потребує пошуку нових ефективних засобів планування виробничо-господарської діяльності з метою підвищення конкурентоспроможності як основи соціально-економічного розвитку підприємств і держави загалом.

Планування збалансованого соціально-економічного розвитку в динамічних умовах структурно-організаційних трансформацій національної економіки, активізації інвестиційно-інноваційної діяльності вітчизняних підприємств є актуальною, складною і багатогранною проблемою, для ефективного вирішення якої потрібно використовувати дієві засоби економічного оцінювання доцільності, результативності й ризиків соціально-економічних перетворень, а також відповідні засоби планування, до яких варто віднести індикативне планування.

Застосування індикативного планування є адекватним засобом встановлення обґрунтованих орієнтирів збалансованого соціально-економічного розвитку на

макро- і мікрорівні. Використання системи індикативного планування загалом вирішується за принципом: ринок – наскільки можливо, план – наскільки потрібно. При цьому існує безліч варіантів співвідношення ринкового механізму і планового управління, що включають законодавчо оформлені процедури планування, вибір пріоритетів соціально-економічного розвитку, механізми їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом можна стверджувати, що індикативне планування – це механізм координації інтересів та діяльності державних і недержавних суб'єктів управління економікою, який поєднує її державне регулювання з ринковим саморегулюванням та ґрунтується на розробленні системи показників (індикаторів) соціально-економічного розвитку. Індикативне планування передбачає встановлення і дотримання загальнонаціональних пріоритетів та цілеспрямованість на всіх рівнях управління національною економікою.

Основні проблеми індикативного планування розвитку суб'єктів господарювання, характеристики елементів та розробки системи індикаторів досліджено й описано у працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як: Б. Андрушків, В. Кушлін, Н. Волгін, А. Петров, А. Волошин, В. Марцин, Л. Мельник, А. Мордвинцев, А. Старостіна, О. Тридід, З. Шершньова та ін. Вони дослідили умови і закономірності соціально-економічного розвитку, розглянули особливості перебігу цих процесів в економічних системах різних типів, розкрили значний досвід і розробили методи оцінювання ефективності та ризиків соціально-економічного розвитку підприємств у глобальній економічній системі.

Метою роботи є виявлення перспектив щодо можливостей запровадження ефективного міжнародного досвіду державного індикативного планування збалансованого соціально-економічного розвитку держави, регіонів і реального сектору економіки зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічний розвиток держави ґрунтується на таких засадах, як: економічна незалежність, стабільність і стійкість національної економіки, здатність до саморозвитку і прогресу. Ситуація, яка склалася в економіці нашої держави, свідчить про втрату темпів економічного зростання, певні кризові явища (табл. 1).

Показники 2007-2012 рр. загалом підтверджують тенденцію до погіршення ситуації, яка склалася в економіці держави. Спостерігалось зростання рівня безробіття; зменшення інвестицій в основний капітал; різке зниження оновлення основних засобів. Починаючи з 2011 р. відбувається розбалансування економіки держави: за середнього темпу приросту ВВП на 4 % індекс інфляції зріс на 10,5 %; інвестиції в основний капітал знизились; обсяг золотовалютних резервів постійно скорочується і на кінець 2013 р. становив 20,4 млрд дол. США, а дефіцит бюджету зростає і на початок 2014-го становив 4,3 % до ВВП.

Завдання збалансованого розвитку економіки держави, а відповідно і регіонів та реального сектору економіки зокрема, має принципове значення для забезпечення національної конкурентоспроможності. Збалансований розвиток ґрунтується на балансі пріоритетів економічного, екологічного, соціального та інноваційного розвитку з метою забезпечення стратегічної конкурентоспроможності та реалізації завдань підвищення рівня життя населення.

Табл. 1. Динаміка основних макроекономічних показників України за 2007-2012 рр.

Показники	Роки						Середній темп приросту, %
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Рівень безробіття, % до економічно активного населення	6,4	6,4	8,8	8,1	7,9	7,5	–
Індекс інфляції, % до попереднього року	116,6	122,3	112,3	109,1	104,6	99,8	+10,5
ВВП усього, млрд дол.	142,72	179,38	117,15	136,42	165,24	176,31	+4,0
ВВП на одну особу, дол.	3077,7	3887,5	2548,8	2980,0	3621,0	3870,4	+5,0
Коефіцієнт оновлення основних засобів, %	6,23	4,75	2,85	1,84	–	–	–
Інвестиції в основний капітал, темпи зростання, зменшення, % до відповідного періоду попереднього року	129,8	97,4	58,5	99,4	118,8	108,5	–0,89
Перевищення видатків над доходами зведеного бюджету (% до ВВП) (дефіцит)	-1,1	1,5	4,1	6,0	1,8	3,6	–
Міжнародні золотовалютні резерви, млрд дол. США	32,463	31,543	26,505	34,576	31,794	25,546	-4,68

Примітка: складено на підставі [1].

Традиційно індикативне планування розглядають як складову частину системи державного регулювання на всіх рівнях управління, а індикативні плани – як організаційно-економічний інструмент трансформації прогнозів, цільових програм, концепцій розвитку тощо в сукупності соціально-економічних індикаторів, а також як засіб координації управлінських дій на шляху досягнення встановлених цілей. Стрижнем індикативного планування є узгоджена взаємодія центральних і регіональних органів державного регулювання та суб'єктів господарювання. Важелями економічного впливу на розвиток економіки з боку органів державного регулювання слугують податкова система, квоти, дотації, ліцензії, тарифи, облікова ставка, норми амортизаційних відрахувань тощо [2].

Індикативне планування – це процес формування системи індикаторів, що характеризують стан і розвиток економіки країни та відповідають державній соціально-економічній політиці, і розроблення заходів державного впливу на соціальні та економічні процеси з метою досягнення вказаних індикаторів. Індикативне планування базується на встановленні урядом пріоритетних цілей, координації діяльності суб'єктів економіки і непрямому мотивуванні їхньої діяльності щодо досягнення встановлених державою цілей з допомогою застосування економічних важелів. До переваг індикативного планування відносять узгодженість планових рішень, підвищення стабільності, контроль за забезпеченістю країни мінімально необхідним обсягом певних видів продукції та зниження рівня невизначеності в ринковій економіці [3].

У кожній країні організація індикативного планування може мати свої особливості. Різною мірою розвинене прогнозування, різні методи і масштаби непрямого регулювання соціально-економічних процесів, специфіка національних законів та інших правових актів визначають відповідну діяльність держав-

них органів. Проте принципи організації індикативного планування, як і його цільова орієнтація, багато в чому загальні для сучасної економіки. Ключова ідея індикативного планування полягає в тому, що планові органи розробляють конкретні рекомендації, які мають забезпечувати реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науково-технічної і соціально-економічної сфери й отримання бажаних результатів у масштабі країни, галузі, регіону. Індикативний характер планування припускає розвиток прогнозної роботи і застосування особливої методології. Індикативне планування відображається в державних програмах, які орієнтують і мобілізують суб'єктів економічного життя на їх виконання в загальнонаціональних інтересах. Індикативне планування відрізняється гнучкістю форм. Воно може втілюватися в єдиному загальнонаціональному документі, який деталізують на галузевому, регіональному і функціональному рівнях. Такий документ дає змогу комплексно підійти до вирішення актуальних проблем з позиції всіх структурних і системних елементів національної економіки.

Процес планування у ринковій економіці, що базується переважно на принципі індикативності, не виключає повністю елементів директивності, прямих або непрямих, пов'язаних із примусовим впливом податкової системи та інших ланок державного регулювання. Сукупність усіх цих методів покликана забезпечити відповідний рівень планомірного розвитку економіки, необхідні структурні співвідношення і динаміку їх розвитку, досягнення інших поставлених цілей. В основу такого процесу покладено: формування належної ресурсної бази, запровадження обґрунтованих нормативів використання ресурсів, використання адекватних методів прогнозування реалізації індикативних планів.

Під час складання планів потрібно збалансовувати інтереси всіх учасників економічного життя – держави, регіонів, галузей, підприємств, окремих підприємців. Планування повинно враховувати те, що необхідною умовою виживання господарських суб'єктів на ринку є співвимірність їхніх витрат і доходів, втрат і результатів.

Важливою умовою раціонального індикативного планування є правильний вибір об'єктів регулювання. Це мають бути соціально-економічні структури і процеси, системи зв'язків між ними та їхніми частинами у сфері виробництва, обігу та споживання. Індикативний характер планування передбачає суворий облік і контроль внутрішніх закономірностей функціонування і розвитку економічних систем, в іншому разі – різко знижується результативність такого планування. При цьому стрижнем усіх планових заходів має бути орієнтація на вирішення соціальних завдань розвитку суспільства.

Поширеним інструментом реалізації економічної політики є програмно-цільовий підхід. Але, як свідчить досвід реалізації Державної та регіональних програм економічного і соціального розвитку України, вони не забезпечують досягнення поставлених цілей, оскільки основним критерієм успішної реалізації програми виступає обсяг освоєних капітальних вкладень, а не досягнення завдань соціально-економічного розвитку.

Засобом подолання посткризових тенденцій і відновлення економічного зростання, забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах є системний підхід, який передбачає впровадження механізму адресної підтримки прі-

оритетних напрямів розвитку економіки (потенційного зростання) з метою забезпечення її комплексної модернізації. Загалом такий підхід передбачає або формування системи індикативного планування певного рівня в межах держави, або локальне запровадження певної концепції, метою розроблення якої є визначення пріоритетних напрямів розвитку економіки держави, формування функціональних стратегій, які забезпечать реалізацію пріоритетів, напрацювання механізмів реалізації концепції, а це сприятиме комплексній модернізації економіки держави та регіонів зокрема. В основу кожного з підходів покладається система цільових індикаторів розвитку, для досягнення яких доцільно розробляти відповідні цільові програми.

На підставі проведених досліджень і згідно з установленими рівнями індикативного планування та управління у країні пропонуємо таку систему індикаторів:

- індикатори збалансованого соціально-економічного розвитку країни, до яких входять узагальнені макроекономічні показники і показники рівня життя населення;
- індикатори збалансованого соціально-економічного розвитку галузей економіки та соціальної сфери, які відображають найважливіші орієнтири розвитку галузей, міжгалузевих комплексів, а також сфери обслуговування населення;
- індикатори збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів, до яких входять узагальнені показники, що характеризують економічний і соціальний розвиток регіону, міста, району, населених пунктів;
- індикатори збалансованого соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання, до яких входять індикатори розвитку недержавних, державних підприємств реального сектору економіки і бюджетних організацій.

Перелік можливих індикаторів розвитку регіону представлено в табл. 2.

Запропоновану систему показників можна використовувати для організації системи моніторингу за реалізацією цільових програм.

Табл. 2. Індикатори розвитку регіону за основними видами економічної діяльності

№ пор.	Назва індикатора	Характеристика
1. Динаміка обсягів виробництва за основними видами економічної діяльності		
1.1	Приріст виробництва за основними видами економічної діяльності, %	Динаміка виробництва за основними видами економічної діяльності
1.2	Співвідношення середньої заробітної плати та прожиткового мінімуму	Рівень життя населення
1.3	Частка найбільшої галузі в загальному обсязі виробництва за основними видами економічної діяльності, %	Рівень галузевої диверсифікації економіки
1.4	Динаміка коефіцієнта оновлення основних засобів за основними видами економічної діяльності, %	Темпи оновлення основних засобів за основними видами економічної діяльності
1.5	Приріст експорту за основними видами економічної діяльності, %	Динаміка експорту за основними видами економічної діяльності
1.6	Зміна продуктивності праці за основними видами економічної діяльності, %	Динаміка продуктивності праці за основними видами економічної діяльності
2. Динаміка зайнятих працівників за основними видами економічної діяльності в економіці		

2.1	Зміна чисельності зайнятих працівників за основними видами економічної діяльності, %	Динаміка зайнятих працівників виробництва за основними видами економічної діяльності
2.2	Частка зайнятих працівників у найбільших галузях, %	Рівень диверсифікації економіки
2.3	Рівень безробіття, %	Характеризує частку населення, яке зареєстроване на біржі праці й визнане безробітним від загальної кількості економічно активного населення

Примітка: складено на підставі [4].

Висновки і перспективи досліджень. Поступальний розвиток України в напрямі європейської інтеграції немислимий без досягнення європейського рівня розвитку економіки, що можливо за умови використання світового досвіду запровадження індикативного планування. Однак безпосереднє використання у вітчизняній економіці закордонних моделей індикативного планування є проблематичним, оскільки в них не відображено специфіки національної економіки.

Запровадження в економічну практику нашої держави індикативного планування потребуватиме багатьох змін. Зокрема треба реформувати систему статистичного обліку, посилити наукове обґрунтування методології, яку варто привести у відповідність до світових стандартів аналізу і прогнозування соціально-економічних процесів. Крім того, для успішного впровадження і функціонування індикативного планування у країні потрібно створити систему моніторингу, що дасть змогу аналізувати причини відхилення фактичних показників від планових, а також – якщо знадобиться – коригувати індикативні плани на всіх стадіях їх існування.

Перехід до індикативного планування в економічній практиці важливий і з тієї позиції, що він дає змогу розвивати і вдосконалювати взаємовідносини урядових органів із бізнес-середовищем, з інститутами громадянського суспільства. Для цього треба забезпечити доступність до інформації про плани уряду суб'єктам господарювання і населенню. Ефективності індикативного планування може значною мірою сприяти залучення громадськості до процесу розроблення державних рішень. Важливо наголосити, що систему індикативного планування доцільно побудувати так, щоб поставлені завдання на всіх рівнях управління не зводилися лише до виконання державних функцій накопичення і перерозподілу. Її сутність полягає в забезпеченні рівних умов для діяльності всіх економічних суб'єктів у кожному регіоні (з урахуванням рівня його економічного розвитку) і до належного стимулювання їх прагнення розвивати виробництво [5].

Інструментами дії індикативного плану на економічну поведінку виробників і споживачів повинні бути не стільки вимоги і вказівки державних органів, скільки важелі регулювання, зокрема й непрямої дії. До таких інструментів-регуляторів можна віднести: цілеспрямоване надання державних замовлень, полегшений доступ до природних та інших ресурсних джерел, пільгове кредитування та оподаткування, митні пільги, державні субсидії, субвенції, дотації, сприяння інвестуванню.

Досягнення згоди між державою і бізнесом щодо добровільного дотримання бізнесом курсу, визначеного в перспективному державному плані, є можливим, якщо план міститиме гарантовані зобов'язання держави перед підприємцями і споживачами, що діють відповідно до цього курсу. Виконувати ці й аналогічні

умови не просто, адже планування, зокрема індикативне, передбачає пріоритет громадських інтересів над приватно-корпоративними. Нашій державі потрібно створити суспільно прийнятні механізми підпорядкування інтересів окремих верств суспільства державним, національним інтересам країни, що потребує об'єднаних зусиль науковців, органів державної влади і громадських організацій.

До проблемних завдань, які передусім потрібно вивчати в подальших наукових дослідженнях, варто віднести: формування вітчизняної моделі індикативного планування процесу збалансованого соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання; розроблення алгоритмів індикативного управління; формування структури та діапазонів зміни індикаторів збалансованого розвитку.

Література

1. Промисловість. Розвиток підприємництва. Соціальне забезпечення / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Тимошук М.Р. Система індикативного планування : світовий досвід та перспективи запровадження в Україні / М.Р. Тимошук // Вісник Львівської державної фінансової академії. – Сер.: Економічні науки / голов. ред. П.Ю. Буряк. – Львів : Вид-во ЛДФА. – 2009. – № 17. – С. 164-172.
3. Тимошук М.Р. Концептуальні засади планування соціально-економічного розвитку підприємств / М.Р. Тимошук // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 30-31 жовтня 2013 р.). – Харків : Вид. центр НТУ "ХП", 2013. – С. 273-275.
4. Ксенофонтов В.И. Управление сбалансированным развитием региона на основе методов индикативно-регулятивного планирования / В.И. Ксенофонтов // Экономические науки. – 2010. – № 12 (73). – С. 106-112.
5. Андришкевич О.А. Индикативное планирование в экономиках разного типа / О.А. Андришкевич. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://www.kapital-rus.ru/articles/article/199718/>.

Тимошук М.Р. Индикативное планирование как основа сбалансированного социально-экономического развития

Проанализированы тенденции социально-экономического развития Украины, дано определение устойчивого развития. Установлено, что средством преодоления посткризисных тенденций и возобновления экономического роста Украины является системный подход, который предусматривает внедрение механизма адресной поддержки приоритетных направлений развития экономики в целях обеспечения ее комплексной модернизации.

Раскрыто содержание понятия "индикативное планирование", его роль и значение. На основании проведенных исследований предложена общая система индикаторов и возможные индикаторы устойчивого развития региона. Рекомендуется введение индикативного планирования сбалансированного социально-экономического развития государства, регионов и реального сектора экономики в частности.

Ключевые слова: сбалансированное развитие, индикативное планирование, модели индикативного планирования, система индикаторов, рычаги регулирования.

Tymoshchuk M.R. Indicative Planning as a Basis for Sustainable Socio-Economic Development

The tendencies of socio-economic development of Ukraine are analyzed. The definition of sustainable development is given. It is determined that a systematic approach is the means of overcoming the post-crisis trends and economic recovery in Ukraine. The content of the indicative planning concept, its role and importance are represented. The common system of indicators and possible indicators of sustainable development is suggested on the basis of these studies. The introduction of indicative planning of sustainable socio-economic development of the state, regions and the real economy in particular is recommended.

Key words: balanced development, indicative planning, model of indicative planning, system of indicators, lever adjustment.

УДК 336.77:332.2

Доц. Т.В. Шевчук, канд. екон. наук –

Львівський інститут банківської справи УБС НБУ, м. Київ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЖИТЛОМ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Розглянуто класифікацію основних видів житла. Проаналізовано показники наявного житлового фонду України. Представлено досвід розвинених та постсоціалістичних країн з питань забезпечення населення соціальним житлом та вдосконалення житлової політики в умовах фінансової нестабільності. Висвітлено проблеми житлового будівництва, правову базу, джерела фінансування, державні програми будівництва житла для соціально незахищених верств населення. Запропоновано напрями вдосконалення соціальної політики держави у сфері житлового будівництва з урахуванням світового досвіду.

Ключові слова: соціальне житло, житлове будівництво, житлова політика, забезпеченість житлом.

Актуальність теми. Вирішення житлової проблеми сьогодні розглядається як пріоритетне завдання в багатьох країнах світу. Стосовно України необхідно відзначити, що підходи до її вироблення лише формуються. Загалом житлова політика держави характеризується такими аспектами, як нестачею державних коштів для фінансування будівництва житла, яке буде передане малозабезпеченим верствам населення; правовою базою, що має декларативний характер і не передбачає механізмів будівництва та утримання фонду соціального житла.

Тому перед державними органами влади ставиться задача, яка потребує розробки нової житлової політики, що втілена у "Концепції Державної цільової соціально-економічної програми будівництва (придбання) доступного житла на 2009-2016 роки" [10]. Водночас активно вивчається позитивний та негативний досвід багатьох країн світу з питань удосконалення житлової політики в умовах фінансової нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували житлову проблему в Україні, аналізували житловий ринок та забезпеченість населення житлом вітчизняні вчені, зокрема: В. Кравченко, К. Паливода, Н. Погорельцева, В. Поляченко. Автори прагнули з'ясувати причини кризи в житловому будівництві; проблеми створення нової системи фінансування будівництва житла в країні, зокрема її правові аспекти.

Для забезпечення сфери житлового будівництва юридичною базою Верховною Радою прийнято законодавчі акти, зокрема: Закон України "Про житловий фонд соціального призначення" [4], Концепцію Державної програми "Соціальне житло" [6]. Проте очевидним є той факт, що чинне законодавство України потребує вдосконалення, внесення змін і доповнень, необхідних для приведення його у відповідність з основними положеннями та принципами Концепції Державної програми "Соціальне житло".

Мета дослідження. Враховуючи світовий досвід, визначити основні напрями вдосконалення житлової політики держави у сфері забезпечення населення України соціальним житлом.

Результати дослідження. Будівництво житла за доступними цінами є основним напрямом державної політики всіх розвинених держав. Загалом, у країнах Західної Європи на соціальні житлові програми виділяються значні кошти: від 0,1-0,3 % валового внутрішнього продукту (ВВП) в Італії і Греції до 1,2-1,4 %